

Методичний коментар до уроку “Карнавал тварин”

Музичні тваринки

Привіт, тваринко!

Поряд з нами живе багато різних істот, і ми маємо не заважати їм жити. А для цього ми маємо добре знати, що їм потрібно для життя, що їм подобається, а що заважає.

Пригадаймо різних тварин, їхні особливості. Кожен зіграє роль певної тваринки, решта спробують відгадати її назву. Якщо є діти, у яких бажання збігаються, то можна показувати тварин разом. *(Треба показувати тварин тільки рухами, говорити не можна.)*

- Чому варто приділити особливу увагу, щоб однокласники та однокласниці впізнали тваринку?

Знайомимося з композитором

Каміль Сен-Санс — одна з найбільш значущих і видатних постатей у мистецтві Франції другої половини XIX століття. Маючи видатний розум, Сен-Санс яскраво проявив себе як органіст, піаніст, диригент, музичний пародист, вчений-аматор (математик і астроном, археолог, автор есе з ботаніки), критик, мандрівник, драматург, поет, філософ, музичний редактор і автор понад 300 творів у всіх жанрах композиторського мистецтва. Композитор навіть створив свою музичну академію.

Шарль-Каміль Сен-Санс народився 9 вересня 1835 року. Наприкінці того ж року від різкого загострення сухот у віці тридцяти семи років помер батько Каміля. Дитина залишилася під опікою двадцятишестирічної матері й бабусі.

Дві жінки оточили хлопчика неймовірною турботою і увагою. Дитинство музиканта було по-справжньому щасливим, унаслідок чого сформувався його спокійний і добрий характер.

Мати Сен-Санса малювала картини аквареллю і з ранніх років привчала сина до творчості й краси. Бабуся Шарлотта теж була творчою людиною: чудово володіла грою на фортепіано й музично розвивала свого обдарованого онука. У два з половиною роки Каміль вже пройшов початковий курс гри на фортепіано під наглядом бабусі. Дитяча музика з примітивним акомпанементом лівої руки дитині не подобалася. “Бас не співає” — говорив він зневажливо.

Каміль з ранніх років цікавився різними музичними звуками і гарними мелодіями. Ставши дорослим, музикант часто згадував, як вслухався в кожний “шумок” і навіть змушував скрипіти старі двері, щоб слухати їх звук. Сен-Санс дуже любив шум величезного чайника, який ставили щодня на вогонь. Юний музикант сідав біля нього і з нетерпінням чекав, коли чайник почне “співати” — з кожною хвилиною все голосніше й голосніше, поки вода повністю не закипить. Саме так формувалася музичний слух майбутнього композитора.

Ледь ознайомившись зі світом музики, Каміль став складати, а незабаром і записувати композиції. Найперший зі збережених записів датується 22 березня 1839 року. А у 5 років Сен-Санс почав давати концерти: спочатку перед невеликою аудиторією, а в 1845 році дебютував на сцені великої зали для концертів симфонічної музики на 1900 місць.

Коли музикант почав опановувати гру на органі, однокласники сміялися над його грою. Але завдяки наполегливості та працьовитості, Сен-Санс отримав другу премію

за гру на органі, а видатний угорський композитор і піаніст Ференц Ліст назвав його найбільшим віртуозом.

Карнавал тварин

“Карнавал тварин” — один із найвідоміших творів Каміля Сен-Санса, який він написав для свого камерного ансамблю.

Камерна музика — це вокальна, інструментальна, вокально-інструментальна музика, створена для виконання малим складом музикантів у невеликих приміщеннях.

Композитор задумав цю музику як сюрприз для концерту, який віолончеліст Шарль Лебук мав дати на свято Жирного вівторка. Вважаючи твір лише музичним жартом, Сен-Санс заборонив видавати його за свого життя, не бажаючи уславитися автором несерйозної музики.

Єдина частина сюїти, яку Сен-Санс дозволив видавати й виконувати — п'єса “Лебідь” для віолончелі та фортепіано. Ще за життя композитора вона увійшла до репертуару віолончелістів.

Але попри всі побоювання саме “Карнавал тварин” приніс йому всесвітню славу як композитору. Твір увійшов у концертні репертуари, його переклали на всі можливі інструменти і багаторазово обробляли. Вже понад сто років “Карнавал тварин” дивує слухачів своєю оригінальністю й неповторністю!

Музику з різних частин “Карнавалу тварин” часто використовують у кіно й мультфільмах, рекламі, театральних постановках.

Послухайте частини “Карнавалу тварин” — “Королівський марш лева”, “Антилопи”, “Черепашка”.

- Яку із тварин яка композиція зображує? Поясніть свою відповідь.
- Який твір виконаний на фортепіано? У якому чутно скрипки та акомпанемент фортепіано?
- Який із цих творів можна назвати маршем? Чому?
- Послухайте твори ще раз, рухаючись під музику.

А тепер послухаємо, як композитору вдалося змалювати особливості різних тварин музикою, зобразити звуками їхні рухи. Далі наводимо кілька бесід із слухання музики. Виберіть одну з них.

Антилопи

Послухайте п'єсу “Антилопи” із сюїти Каміля Сен-Санса “Карнавал тварин”.

- Як ви думаєте, яких тварин змалював композитор? Опишіть їх.
- Розкажіть історію про цих тварин за музикою.
- Покажіть під музику, як тварини рухаються. Опишіть їхні рухи.
- Роздивіться скульптури на с. 105 підручника. До якої з них пасує музика?
- Що особливого у виконанні п'єси “Антилопи”?

Прислухайтеся уважно! П'єсу виконують двоє музикантів, які грають на двох роялях. Тому вона така швидка. Антилопи немовби летять над землею.

Акваріум

У багатьох із нас удома живуть тварини, що нам завжди раді. Хоча вони й не можуть промовити ані слова, ми розуміємо їх, а вони — нас. Вони знають, коли нам сумно, боляче, просто хочеться поміркувати, щоб ніхто не заважав. Це наші домашні улюбленці — собачки, котики, хом'ячки, папужки, акваріумні рибки, черепашки... Одні домашні тваринки веселі та рухливі, їхні голоси дзвіночками лунають по всій квартирі, інші — повільні та мовчазні. Здається, що рибки та черепашки зовсім мовчазні й не надто цікаві, але це тільки на перший погляд. Підійдімо до акваріума та познайомимось з рибками поближче.

Рибки — такі яскраві та нарядні — граційно плавають у воді. Композитор Каміль Сенс-Санс змалював музикою акваріумних рибок. Послухайте! *Звучить п'єса Каміля Сенс-Санса "Акваріум" із сюїти "Карнавал тварин"*.

- Яка ця музика?
- Як можна рухатися під неї? Придумайте і покажіть рухи, які пасують до музики.
- Спробуйте швидко рухатися під музику. Виходить?
- А як рухаються рибки?

Запропонуйте дітям показати під музику рухи рибок кистями рук, руками, усім тілом.

- Пригадайте, як у спекотний літній день птахи повільно, навіть, здавалося б, ліниво, літають у повітрі, роздивляються землю. Чи схожі рибки на них? Чим саме?
- Покажіть, як птахи літають під цю ж музику.
- Як ви гадаєте, про що рибки думають?
- Чи спілкуються одна з одною? Чи граються?
- А чи завжди рибки такі повільні?

А якщо підійти до акваріума й тихенько, щоб не налякати рибок, постукати по склу? Рибки прислухаються, зрадіють, що хтось їм усміхається, хтось уважний до них (можна покрасуватися!) і веселою зграйкою підпливуть до вас. А якщо ще й насипати їм чогось смачненького...

Коли рибки підпливають зовсім близько до скла, можна подумки розмовляти з ними.

— Привіт, рибко-красунечко! Ти така гарна!

— Привіт, дуже рада тебе бачити! — плавно ворущачи хвостиком і плавниками подумки відповідає рибка.

А далі...

Уявімо, про що може розповісти нам рибка, про що хоче запитати нас (вона ж не може ходити по всій квартирі, як ми, тільки бачить з акваріума частину кімнати), можливо, рибка хоче нас про щось попросити.

- А ми про що хочемо розповісти рибкам? Про що з їхнього життя-буття дізнатися?

Музика неспішна, плавна, спокійна, але це не означає, що рибки мляві, просто у воді краще рухатися саме так. Адже рухатися у воді складніше, ніж у повітрі. Вода нібито затримує наші рухи. Пригадайте, чи пробували ви бігати у воді? Рухатися у воді складніше, рухи, попри

всі наші старання, виходять повільними, ми швидше втомлюємося. Схоже на уповільнену зйомку в кіно. Але водночас рухи стають граційними, як у рибок.

Послухайте музику й подивіться, як рухаються рибки в акваріумі. Правда, здається, що вони рухаються під музику? Придивіться до рухів рибок: спробуйте зрозуміти, завдяки чому вони так граційно плавають.

- А зараз уявімо себе рибками й затанцюймо під музику Каміля Сенс-Санса.
- Чи однакова роль різних музичних інструментів у п'єсах "Акваріум" та "Антилопи"?

У п'єси "Акваріум" є ще один секрет. Вона так незвичайно звучить тому, що в ній грає унікальний музичний інструмент — **скляна гармонія**. Це дерев'яна скринька на чотирьох ніжках, усередині якої розміщені кілька десятків скляних кілець різних розмірів. Вони обертаються за допомогою педальних механізмів. Торкання мокрого пальця викликає коливання скляного кільця певного розміру і генерує звук.

Не завжди є змога грати саме на скляній гармонії, тому інструмент замінюють дзвониками, челестой чи склянками з водою. Подивіться виконання п'єси [на склянках з водою](#).

А тепер послухайте "[Танок Феї Драже](#)" з балету Петра Чайковського "Лускунчик" і подивіться, як музикант грає на скляній гармонії.

Черепашка

Послухайте ще одну п'єсу про тваринку, що може жити у вас вдома. *Звучить п'єса Каміля Сенс-Санса "Черепашка" із сюїти "Карнавал тварин"*.

- Яка ця музика?
- Чи схожа вона на музику рибок?
- Чи швидко пересувається ця тваринка?
- Тваринка стрибає чи топає ніжками?
- Як ви думаєте, хто так йде?
- Спробуйте описати тваринку, слухаючи музику.
- Покажіть, як може рухатися ця тваринка.

Композитор Каміль Сенс-Санс описав у музиці ходу черепашки, ще однієї повільної тваринки.

- Чи бачили ви черепаху?
- Як вона рухається?
- Які в неї звички?
- Що їй подобається їсти?
- Чим ця тваринка цікава?

Послухайте музику ще раз. Прислухайтеся, як тихенько тупотять ніжки черепашки, уявіть, як обережно вона йде, оминаючи всі розкидані іграшки, не роблячи навіть найменшої шкоди.

Можливо, кімнатою йде мама-черепаха з дітками черепашками? Як вони йдуть? Куди? Може, черепашенята вперше вийшли з гніздечка на прогулянку і мама проводить екскурсію кімнатою?

- Про що тихенько розповідає малятам мама?
- Порухаймося під музику так, як це робила б черепаха. Які в неї рухи? А як ходять дітки?
- Прислухайтеся уважно до музики. Чи зупиняються черепашки?
- Черепашки йдуть в одному темпі чи то повільно, то швидко?
- Як ви думаєте, куди вони прямують?
- Що ще можуть робити черепашки?

Черепашки пересуваються дуже повільно, тому в них є можливість роздивлятися навкруги, розмовляти, несподівано змінювати напрямки руху.

- Уявіть, що черепашку щось налякало. Що вона робитиме?
- Як ви думаєте, це боязка тваринка?
- А чи може черепашка бігти?
- Спробуйте показати, як черепашка поспішає.
- Як ви думаєте, куди вона може поспішати?

У черепашки гарний настрій. Вона впевнено прямує кімнатою, роззирається навкруги, їй усе цікаво.

- А як черепашка з нами вітається? Як показує, що радіє нам?
- Що приємного ми можемо зробити для тваринки?
- Потанцюймо, як черепашка.

Тварини в скульптурі

Роздивіться з дітьми скульптури у підручнику на с. 105 і картини (презентація "[Діти і тварини](#)"). Обговоріть з учнями, з яким твором яка п'єса співзвучна. Цю роботу варто проводити паралельно зі слуханням музики.

Гра-плескання

Як тільки діти навчаться впевнено грати, запропонуйте їм ускладнити рухи — вигадати власні, плескати втрюх, учотирюх тощо.

Експериментуйте з мелодіями!

Пограйте з однокласниками та однокласницями у гру "Створи мелодію за ритмом": хтось один придумує ритм і проплескує його, решта — наспівують мелодії з таким самим ритмом. Чи однакові в усіх мелодії? Чому?

- Розкажіть про свої враження.
- Що було найцікавіше? Про що ви дізналися?